

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU
Wydział Humanistyczny

Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 26. 01. 2024 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Judyta Pogonowicz: *Teatr Krzysztofa Garbaczewskiego wobec mediów i nowych technologii*.
Praca doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. Marka Pieniążka, prof. UKEN,
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2023, ss. 231.

W ostatnich latach w krajowej humanistyce daje się zauważyć wzrost zainteresowania studiami nad mediami i nowymi technologiami wraz z ich kulturowymi, społecznymi i politycznymi aspektami. Stopniowo rozwijają się badania obejmujące multimedialną twórczość artystyczną. Ukazują się kolejne publikacje z zakresu studiów nad cyberkulturą. Powstają opracowania dotyczące społecznych kontekstów sztuki nowych technologii, kulturowych i edukacyjnych aspektów cyfrowej *praxis*, estetyki performatywności, semiotyki twórczości digitalnej, związków artystycznej działalności z cybersztuką, aksjonormatywnych wymiarów komunikowania masowego, a także publikacje z obszaru ekologii mediów, by wspomnieć w tym miejscu tylko wybrane inspirujące nowości wydawnicze z ostatnich lat.

Warto podkreślić zatem, że stan badań na temat cyberkultury jest dziś już bardzo zaawansowany, nie tylko poza Polską, bowiem i z opracowań powstałych w kraju nad Wisłą powstałyby współcześnie obszerny księgozbiór. Dość powiedzieć, iż patrząc tylko na autorskie książki oraz tomy wieloautorskie napisane w języku polskim naliczymy wiele setek pozycji. Tematy z zakresu *media studies* są podejmowane niezwykle prężnie, szczególnie w ostatnich latach, wiele się dzieje w materii badań nad tą sferą kultury współczesnej. Rozprawa doktorska pani mgr Judyty Pogonowicz mieści się właśnie w tym nurcie badań.

Doktorantka wybrała ważny problem refleksji, zgodny z koncepcją zbliżenia różnych dyscyplin humanistycznych, użytecznych w podjętych przez nią zagadnieniach. Problematyka teatru rozpatrywana w perspektywie strategii nowomiedialnych, technologicznych, cyfrowych i digitalnych stanowi inspirującą przestrzeń badań w obrębie studiów teatrologicznych. Ten właśnie obszar tematyczny uczyniła adeptka Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej przedmiotem szczególnej uwagi w swojej tezie doktorskiej.

Przedstawiona do recenzji rozprawa nie jest zbyt obszerna, liczy 231 stron. Tekst jest podzielony na odpowiednie części, w tym *Wstęp*, siedem rozdziałów głównych, zawierających podrozdziały, *Zakończenie*, całość dopełnia bibliografia (s. 196–210) oraz aneks – wywiad z Krzysztofem Garbaczewskim. Dysertacja zawiera wszystkie oczekiwane komponenty tego typu pracy naukowej.

We wstępnej partii rozprawy doktorantka umiejętnie przedstawia swoje cele i uzasadnia koncepcję dysertacji. Dwa pierwsze rozdziały poświęcone zostały ustaleniom genealogicznym, metodologicznym i zakresów pojęciowych (transformacje pojęcia teatr, media we współczesnym teatrze, teatr postdramatyczny i postmedialny, mediatyzacja sceny, kolektywy artystyczne rozwijające nowe technologie). W trzecim rozdziale zaprezentowano zarys sylwetki twórczej Garbaczewskiego, kolejny dotyczy montażu i gier z Gombrowiczem, w następnym wskazano aspekty postmedialne, formy przenikania się technologii i ciała, ekranowość teatru, wątki ekologiczne. Szósty rozdział zawiera interpretacje spektakli zrealizowanych na podstawie tekstów klasyki europejskiej (*Odyseja*, *Biesy*, *Uczta*, *Boska*

Komedia, dramaty Szekspira). Ostatnia partia dysertacji poświęcona została działalności studia Dream Adoption Society.

Taka koncepcja pracy wydaje się logicznie uzasadniona i nie budzi zastrzeżeń. Również od strony formalnej rozprawa doktorska pani mgr Judyty Pogonowicz jest poprawna. Została napisana przystępnym, komunikatywnym językiem polskim i z zastosowaniem przypisów dolnych ułatwiających identyfikację cytatów i źródeł oraz numerów stron do tekstów podstawowych wewnątrz dysertacji. Drobne usterki, czyli literówki zdarzają się sporadycznie.

Ważną zaletą rozprawy jest staranna kompozycja, precyzja wywodu, panowanie nad dyskursem tego rodzaju studiów. Warto w tym miejscu podkreślić fakt, że bardzo dobrze „pracują” w analitycznych zabiegach pani mgr Judyty Pogonowicz i przynoszą nader owocne efekty takie kategorie, jak performans, wideo, sztuki wizualne, spektakle-instalacje, hipermedium, VR, nażywość, teatr postdramatyczny i postmedialny, immersja, esej teatralny, eksperyment. Składają się one na pomysłowe narzędzia metodologiczne, które są dużym atutem studium.

Podstawowy cel tezy doktorskiej został zrealizowany, a było nim zbadanie i opis strategii oraz przejawów performowania sztuki teatru za pomocą nowych mediów i technologii przez Krzysztofa Garbaczewskiego, tak to ujęła adeptka krakowskiej uczelni: „Spektakle reżysera zostały omówione w rozdziałach od trzeciego do siódmego i uporządkowane w grupach tematycznych, a w ich obrębie były analizowane chronologicznie. Pozwala to na zobaczenie nieustannego rozwoju artysty oraz pewnego rodzaju mapy twórczej, według której porusza się Garbaczewski. Umożliwia ona także podążanie od już oswojonych technik scenicznego użycia ekranów i streamingów ku najbardziej zaawansowanym rozwiązaniom teatralnej *virtual reality*” (s. 189).

Zalety tej wyjątkowej i świetnej rozprawy doktorskiej można by mnożyć, szczegółowo omawiając poszczególne jej fragmenty, ale nie to jest zadaniem recenzenta. Pora teraz zatem wskazać pewne aspekty poczucia niedosytu czytelnika. Kilkakrotnie pojawiają się w studium zdania odwołujące się do dwóch strategii: literackiej teorii dramatu oraz teatralnej teorii dramatu (na przykład na stronach: 18, 73, 91, 99, 108, 115, 195 i innych), niestety, nie

pada tu nazwisko Stefanii Skwarczyńskiej. Judyta Pogonowicz pisze natomiast: „W artykule z 2004 roku Dariusz Kosiński, poszukując definicji teatru, powołuje się na „literacką koncepcję teatru” formułowaną przez Zbigniewa Przychodniaka oraz na dzieło *Uwagi o teatrze krakowskim* Hilarego Meczysławskiego z 1843 roku o teatrze XIX wieku” (s. 18). Sądzę, że warto by było przywołać znakomite i pionierskie prace Skwarczyńskiej, podobnie zresztą jak innej wybitnej teatrolożki – Ireny Sławińskiej.

Chciałbym podpowiedzieć młodej badaczce teatru, by podczas przygotowywania rozprawy do druku w formie książki, na co ta praca z pewnością zasługuje, uzupełniła narrację o metodologiczne klucze nieobecne w dysertacji. Myślę o opracowaniach tak ważnych w historii medioznawstwa, jak książki i artykuły Manuela Castellsa, Pierre’a Lévy’ego, Harolda Innisa, Eugene’a Gornego, Piotra Zawojskiego, Romana Bromboszcza, Jakuba Macka oraz Joanny Walewskiej. Chciałbym, by podczas obrony p. mgr Judyta Pogonowicz szczegółowo odniosła się do tak wybitnych prac z zakresu wiedzy o teatrze, jak książki *Teatr, który nadchodzi?* Dariusza Kosińskiego (2023) i *Przestrzenie deziluzji. Dwudziestowieczne modele dzieła teatralnego* Krzysztofa Pleśniarowicza (2020).

Recenzowana rozprawa wskazuje na opanowanie przez mgr Judytę Pogonowicz warsztatu teatrolożki, zarówno w szczegółach, widocznych w wielu partiach dysertacji, jak i całościowym podejściu do badania opisywanego fenomenu kulturowego. Teza doktorska krakowskiej adeptki wiedzy humanistycznej jest efektem szerokiego i nowoczesnego spojrzenia na zagadnienia związane z teatrem. To z całą pewnością wartościowe osiągnięcie naukowe. Sądzę, że autorce udało się dowieść czterech podstawowych tez sformułowanych w *Zakończeniu* (na stronach 191–194). Brzmiały one następująco:

1. „Technologia i multimedia nie są już jedynie narzędziami wykorzystywanymi na scenach, ale stanowią integralną część przedstawienia, posiadając równie ważną rolę, co aktorzy czy scenografia. Współczesny teatr nie ogranicza się już jedynie do reprezentacji świata, ale stara się zintegrować rzeczywistość medialną, wirtualną i fizyczną, łącząc je w pewnego rodzaju hybrydalną i procesualną całość”.

2. „[...] teatr Krzysztofa Garbaczewskiego można postrzegać [...] jako hipermedium. [...] Niektóre spektakle reżysera wpisują się jednak w rozumienie teatru intermedialnego”.
3. „Dominujące w [...] twórczości [Garbaczewskiego] jest badanie oraz przetwarzanie, a nawet tzw. hakowanie nowych technologii i mediów”.
4. „VR to przede wszystkim przestrzeń komunikacji. Tę funkcję m.in. eksploruje Garbaczewski”.

Biorąc pod uwagę wszystkie walory rozprawy doktorskiej pani mgr Judyty Pogonowicz pod tytułem *Teatr Krzysztofa Garbaczewskiego wobec mediów i nowych technologii*, napisanej pod kierunkiem dra hab. Marka Pieniążka, prof. UKEN, nie mam wątpliwości, że spełnia ona wymogi Art. 187 Ustawy z 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Wnioskuje zatem o dopuszczenie pani mgr Judyty Pogonowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Paul Faustini